

4

D·N

19/4 1948

Vår utrikes- debatt

Presskritik av samverkan

Då man från ministrarnas inlägg går över till pressdebatten om vår utrikespolitik kommer man in i en friskare atmosfär. Detta beror delvis på det självfallna förhållandet att regeringens medlemmar, till dels med rätta, ålägger sig stor återhållsamhet; hos utrikesministern framkallar försiktigheten en oklarhet som döljer tankarna nästan lika väl som den totala tystnaden. Det beror också på att en del av pressen verkligen är inställd på att diskutera dessa frågor öppet och utan parti-hänsyn. Särskilt gäller detta folkpartiets tidningar, som under mellankrigstiden, det andra världskriget och tiden efter kriget ovedersägligen gått i spetsen för det fria meningsutbytet och som icke heller

väger för meningsbrytningar inom partiet.

Det är särskilt tre tidningar vilkas inlägg mot förslaget om samverkan under senaste tiden bör upptas till bemötande: Stockholms-Tidningen, Aftonbladet och Upsala Nya Tidning. Vad detta förslag innebär bör först i anslutning till den sistnämnda tidningens från varje tendens till förvanskning frigjorda inlägg understrykas; vårt land skall icke, "även om ett fördrag med västmakterna kommer till stånd, vid ett krigsutbrott utan vidare vara förpliktigt att delta genom att t. ex. ställa baser till förfogande, först genom ett angrepp mot svenskt eller nordiskt territorium kommer vi med".

En väsentlig linje i kritiken av detta förslag skall här punkt för punkt diskuteras. Dess första, om man så vill understa led, preciserat i den nyss citerade tidningen, går ut på att om västmakterna avser att hjälpa oss vid anfall, så kan vi därmed låta oss nöja; en förberedelse av försvarssamverkan är icke av större vikt, eftersom "västmakterna just i inledningskedet av en konflikt får fullt upp att göra med att hålla ställningarna på redan existerande frontavsnitt". Den synpunkten synes bygga på ett rent tankefel. Om samverkan förberedes blir, för det första, ett angrepp på Skandinavien från rysk sida ett angrepp på "ett redan existerande

frontavsnitt". Militära förberedelser kan, för det andra, såsom från sakkunnigt håll uppvisats i Dagens Nyheter, möjliggöra hjälpsändningar inom ojämförligt kortare tid än eljest skulle vara tänkbart, och de kan ge hjälpen en så mycket större effektivitet att den kanske blott efter dylika förberedelser med säkerhet är att påräkna. Och för det tredje, vilket är avgörande, om vi väl blir utsatta för angrepp — och detta är ju förutsättningen —, måste det väl i all rimlighets namn vara bättre att genom fördrag vara tillförsäkrade hjälp än att inte vara det; vi har i sådant fall allt att vinna men intet att förlora på att förberedelser av olika slag kommit till stånd. Alltså: om vi kommer att behöva hjälp, är det sannolikare att den erhålles om den är avtalad och förberedd, och den blir, om den ges, långt mera effektiv än en improviserad hjälp.

Det andra momentet i den berörda linjen — utfört av Upsala Nya Tidning och Aftonbladet — innehåller satsen att vi får hjälp, om det ligger i västmakternas intressa, oberoende av fördrag. Redan vad nyss sagts visar att denna synpunkt är av ringa betydelse, men den bör likväl granskas i och för sig. Den bygger på den förment realistiska föreställning som förgiftar utrikespolitisk debatt, att varje stat handlar i överensstämmelse med sitt intresse och att detta intresse i varje situation ger klart utslag. Förstår man icke att denna förenkling är lika vilseledande som tanken att varje människa handlar i sitt eget intresse? En mängd faktorer ingår i det komplex som bestämmer en statslednings lika väl som en människas handlande — verkliga och förmenta intressen, framtidsprognoser, traditioner, altruistiska motiv, allmänna idéer, vilja att hålla slutna avtal osv. Om världen vore så enkel som intressetänkarna antar, så vore ju alla överenskommelser, all organiserad samverkan meningslösa; de europeiska västmakternas statsmän skulle ha bestämts av rena illusioner då de avslöt Bryssel-pakten. Just därför att hela intresseteorin är en barnslighet kan internationella överenskommelser få den största betydelse. Och därför kan också Sveriges och Nordens hållning mot västmakterna bli bestämmande för deras hållning mot oss. Ett starkt försvar och en villighet att förbereda samverkan kan ge oss en hjälp som vi kanske eljest inte skulle få — den satsen borde stå fast i varje allvarligt resonemang. För övrigt, om man godtar intresseteorin, kan i varje fall inte en överenskommelse skada oss — den påverkar ju då inte de andra staternas, inte heller Rysslands hållning.

Den tredje och mera intressanta delen av denna tankelinje innebär — under reellt underkännande av vad här kallats intresseteorin — att risken för ett anfall ökas om vi överenskommer om hjälp vid anfall; vi anses därmed redan engagerade på ena sidan och inträder fördenskull i en mera förtätad farozon. Uppfattningen är i princip rimlig; en förberedelse till samverkan — även om den icke tar formen av en verklig

allians — kan medföra en ökad risk för anfall, som överväger värdet av att hjälp vid anfall är säkerställd.

På denna punkt bildar dr Harald Nordensons av Svenska Dagbladet upptagna tanke en god bas för fortsatt analys. Vi skall icke, säger man, sluta överenskommelse om samverkan, men icke heller binda oss för neutralitet, vi skall bevara vår handlingsfrihet. Till denna tes knytes emellertid, otydligt hos Svenska Dagbladet, tydligt hos dr Nordenson, en reservation; det är "en hjudande plikt för oss att föra en sådan politik att vi inte riskerar att komma i militär motsättning till västmakterna".

Ståndpunkten är utan tvivel besynnerlig. Som ett slags lösning av problemet presenteras "handlingsfriheten" — dvs. ovissheten om hur vi bör handla. Man tror sig ha funnit Columbi ägg genom att energiskt deklarerat att man inte vill ta ställning; det är strutspolitiken i princip och permanens. Genom den anförda reservationen blir ståndpunkten emellertid även från en annan synpunkt egendomlig. Med all rätt säger Aftonbladet: "Vill man uppställa sådana förutsättningar för vår försvars- och utrikespolitik, kan man lika gärna släppa neutraliteten med ens. Vad är det för någon underlig bondslughet att vägra att skriva på ett allianspapper, när man ändå har talat om på vilken sida man står."

Men det går inte att stanna vid påpekanden som dessa. Svenska Dagbladets ståndpunkt är ohållbar, men endast därför att isoleringspolitiken över huvud är ohållbar. Dr Nordenson har rätt i sin reservation. Vill verkligen någon — utanför kommunismen och halvkommunismen naturligtvis — bestrida att vår politik under inga förhållanden får föra oss till ett krig på Rysslands sida mot västmakterna? Vill någon hävda att den svenska försvarsmakten i någon situation bör kunna användas som ett hjälpmedel för Ryssland — som ett medel att krossa västerlandets och därmed vår egen frihet? Endast den som bejakar dessa frågor kan på ett logiskt sammanhängande sätt rikta allmänna angrepp mot samverkanslinjen; det är kärnan i debattläget.

Ty det säger sig självt att om det för världen — Ryssland likaväl som västmakterna — är känt att vi i ett kritiskt läge kommer att välja på ett på förhand givet sätt, så bryts udden av tanken att vi genom att formellt icke binda oss för att mota hjälp kan minska risken för anfall. Och kunskapen om att svenska folket nära nog enhälligt känner så kan inte undanhållas andra länder med mindre vi övergår till mörkläggning, censur, undertryckande av all öppen debatt. Det går inte att både åka efter häst och ro i båt; det går inte att inhösta neutralitetens fördelar samtidigt som man förklarar att vi — om vi inte får förbli neutrala — kommer att välja en viss sida. Endast den självuppgivelse som skulle bestå i godtagande av tanken på ett krig vid Rysslands sida skulle kunna rädda oss ur dilemmat.

Därför har vi, såsom professor Montgomery nyligen framhållit, blott att gå vidare på vägen mot samverkan, dvs. utlovad och förberedd hjälp vid anfall. Vi är i Rysslands ögon redan komprometterade; det gäller att inte förlora västerns förtroende. Med vårt läge, våra åsikter, våra förklaringar innebär samverkan icke en väg till krig, utan en garanti för vår säkerhet och därmed en stegrad utsikt att bevara freden.